

Юксель Г.З.
*Докторант Інституту журналістики
КНУ імені Т.Шевченко,
к. філол. н., доцент
кафедра слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету
імені В.І.Вернадського (м. Київ)
Інститут журналістики
КНУ імені Тараса Шевченко, м. Київ*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ПАНДЕМІЇ COVID-19 В УМОВАХ ТИМЧАСОВОЇ ОКУПАЦІЇ КРИМУ

Використання соціальних мереж актуалізується на різних етапах розвитку суспільно-політичних, економічних, культурних відношень в діяльності різних суб'єктів – держави, громадських об'єднань, громадян. Соціальні мережі виконують широкий спектр функцій, серед яких інформаційна, регуляторна, розважальна, рекреаційна, освітньо-просвітницька, культурологічна, організаційна. Відповідно до розвитку подій, тенденцій, явищ у суспільстві актуалізується питання використання окремих функціональних належностей соціальних мереж.

Дослідженням соціальних мереж, різним аспектам їх функціонування, впливу на соціальні групи присвячені роботи вчених Р. Доусона, Н. Лумана, Дж. Кін, А. Кунстмана, Г.Лассуела, П. Лазарсфельда, Д. Мак-Квейла, Ж. Бодрійяра, Ф. Фукуяма та ін. Визнаними фахівцями в розробці науково-теоретичного та практичного напрямку в цієї сфері є В. Іванов, В. Кравченко, О. Радченко, В. Набруско, В. Недбай, Г. Почепцов, В. Різун, М. Свірін та ін.

«Реалії диктують необхідність розглядати соціальні мережі, як специфічний феномен, здатний до трансформації суспільства, значних соціальних змін, і до цього спонукають такі їх ознаки: висока пропускну здатність, швидкість та оперативність передачі інформації, широкі можливості динамічного обміну повідомленнями та контентом; адресність, поєднана з високим ступенем доступності інформації для інших членів спільноти;

відкритість і передбачений архітектурою системи в принципі необмежений ресурс розширення, включаючи готовність до інтеграції з іншими системами», – зазначає дослідник Т. Гузенко [3] з посиланням на роботу С. Гнатюка [2].

Останнім часом в умовах існуючих зовнішніх загроз окрему вагу набуває питання функціонування соціальних мереж в кризових ситуаціях: при окупації територій, в режимі тоталітарного контролю, обмеження, заборони, при репресіях та тиску, припиненні та унеможливленні діяльності державних органів влади та інститутів суспільства.

В тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополь спостерігається критична гуманітарна ситуація, яка виникла внаслідок розповсюдження коронавірусної хвороби COVID-19, а саме:

- недосконалість системі охорони здоров'я Криму до протидії епідемії (неготовність лікарень до прийому пацієнтів, недостатність тестів, матеріалів для обстеження, препаратів та ліків);
- відсутність об'єктивної інформації про епідеміологічну ситуацію (викривлення статистики, неможливість проведення повноцінного моніторингу з боку України);
- відсутність контролю за дотриманням населенням заходів безпеки у період пандемії.

На початку розповсюдження коронавірусної інфекції у березні 2020 року так звана влада Криму та ЗМІ не приділили належну увагу поширенню необхідної інформації стосовно коронавірусної хвороби COVID-19 з метою дотримання населенням заходів безпеки. Представники так званої влади запевняли, що «загроз немає, а мешканцям Криму не треба лякатися». Зустрічалися повідомлення про те, що «кримське повітря вбиває будь який вірус» [7]. Стрічки інформаційних агенцій Криму були налаштовані таким чином, що звертали увагу аудиторії на хворих, які їхали до Криму саме з України, при цьому не надавалась інформація про кількість хворих, які прибули на територію півострову автошляхом, через побудований Кримський міст з

материковий частини Росії або повітряним шляхом, через аеропорт м. Сімферополь.

На початку пандемії серед мешканців Криму не було втілено правило широкого використання захисних засобів (масок, рукавичок, антисептиків, дезінфекторів), про що свідчили чисельні матеріали в ЗМІ та соціальних мережах. Влада Криму не ввела повного карантинного режиму в закладах освіти, в 2020-2021 навчальному році заклади освіти працюють в режимі он-лайн частково. Медичному персоналу лікарень суворо заборонялось розповсюджувати інформацію, наказано вказувати в документах померлих причиною смерті одну з супутніх хвороб пацієнта, зокрема пневмонію. Внаслідок того, що більшість країн після початку пандемії закрили кордони, туристичний сезон-2020 в Криму відбувся на високому рівні, а переміщення, контактність великих груп населення також сприяла розповсюдженню коронавірусної хвороби COVID-19.

Інформація про кількість захворювань на півострові з боку так званої офіційної влади Криму, зокрема Ради Міністрів Криму, з посиланням на дослідження та моніторинг ситуації від Міністерства охорони здоров'я Криму надавалася у кримських ЗМІ та соціальних мережах у щоденному режимі з першого дня карантину. Втім, у соціальних мережах Facebook, Instagram та групах у каналах масової комунікації Viber, Telegram, Whatsapp мешканці півострову висловлювали сумнів щодо достовірності офіційних даних та визнавали офіційну статистику такою що «не відповідає дійсності»[8]. В своїх постах, повідомленнях вони звертали увагу на різницю між офіційними даними та реальною ситуацією на півострові, а найголовніше – на відсутність якісного медичного обслуговування населення.

Окупаційна влада не надавала міжнародним та українським моніторинговим місіям можливості для проведення об'єктивних досліджень, встановлення точної статистичної інформації та моніторингу поточного стану. У Української держави немає дипломатичних інструментів для впливу на ситуацію, яка склалася на півострові у зв'язку з пандемією COVID-19. Представництво Президента України в АР Крим та м. Севастополь засудило

позицію держави-окупанта, закликала надавати мешканцям півострову можливу допомогу, посилити тиск на РФ на міжнародному рівні. Президія Меджлісу кримськотатарського народу у своєму зверненні закликала Спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні (СММ) і моніторингової місії ООН з прав людини в Україні відвідати тимчасово окуповану РФ територію Криму з метою підготовки та надання міжнародної громадськості звітів про ситуацію з дотриманням прав людини на півострові. Також Президія Меджлісу кримськотатарського народу закликала Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ) у взаємодії з Урядом України вжити невідкладних заходів щодо доступу жителів тимчасово окупованого РФ Криму до якісного медичного обслуговування в умовах пандемії COVID-19.

Найголовнішою проблемою стала відсутність в Криму у вільному продажі необхідних ліків, серед яких гормональні та противірусні препарати. В достатній мері вони є в наявності в Україні, але окупаційна влада повністю забороняє транспортування препаратів на півострів.

В таких умовах представники громадського сектору Криму почали активні дії, спрямовані на вирішення поточної ситуації. Соціальні мережі Facebook, Instagram, групи у каналах масової комунікації Viber, Telegram, Whatsapp стали платформами, з допомогою яких люди самостійно, без підтримки державних органів, в співпраці з іншими структурами громадянського суспільства, проводили інформаційні кампанії з метою підтримки співвітчизників. Серед заходів оголошені збір необхідних ліків, препаратів, збір коштів та придбання обладнання (зокрема концентратора кисню). З допомогою волонтерів створена база даних лікарів та медичних сестер, які проживають у різних районах Криму та згодні надавати допомогу хворим на дому.

Саме повідомлення активістів та волонтерів через канали соціальної комунікації привернули увагу до ситуації на півострові. «Тихою гуманітарною катастрофою» назвала її журналіст Наджіє Фемі, яка написала про смертність серед кримських татар. «У лікарнях кількість кримських татар серед госпіталізованих ковід-хворих досягає 70-80%. При тому, що в Криму нас відсотків 15-20 максимум. Ми не знаємо реальних цифр смертності, але ми

несемо страшні людські втрати. Іде наше національне надбання – наші старики. Ми втрачаємо зрілу, інтелектуально потужну національну еліту, оскільки багато (людей – прим. авт.) в силу віку знаходяться в групі ризику. Втрати останніх місяців потрясли. І це ще не кінець. Зараз за людей б'ються тільки медики і волонтери разом з рідними. Найстрашніше – в аптеках немає потрібних для лікування ліків!», – повідомила вона на власній сторінці в Facebook.

Волонтер, представник благодійної організації «Ачик юреклер» («Відкрити серця») Айше Ниметуллаева звернулася до громадськості з «Закліком до свого народу»: «...у нас важко хворим призначають «Метіпред» або його аналог «Солумедрол». Ось цих препаратів і немає в Криму! Де брати важко хворому ліки, якщо їх просто немає? Поки ми чуємо це десь, проблема не здається такою глобальною, але рано чи пізно, по ланцюжку, в кожному сім'ю приходиться ця недуга. Потрібно бути готовим і в озброєнні!».

Емоційним та дуже впливовим стало відео-звернення волонтера Нияри Беїт в мережі Instagram. Волонтерка звертає увагу на ці факт, що в Криму не вистачає необхідних препаратів, люди «сходять із розуму від відчаю», оскільки не можуть придбати необхідних ліків для свої рідних та готові «віддавати будь-які гроші за необхідні медичні препарати».

Інформаційна кампанія по збору матеріальної допомоги відкрита небайдужими громадянами на материковій Україні, представниками діаспори в різних державах, зокрема в Туреччині. Керівництво найбільшої в країні громадської організації «Спільки культури та взаємодопомоги кримських татар в Туреччині» (Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği), яка має майже 50 представництв в різних регіонах, почало кампанію по збору коштів. Питання передачі ліків в Крим вирішує декілька громадських організацій на материковій Україні.

В умовах відсутності взаємовідносин та діалогу між так званою владою та громадянами в Криму, введених заборон, недосконалої організації медичного обслуговування та забезпечення медикаментами мешканці півострову самостійно організувалися на захист своїх інтересів. Використання соціальних мереж та інших каналів комунікації надало можливість для оперативного

інформування про поточній стан, стало інструментом самоорганізації, часткового вирішення проблем протидії та лікування від COVID-19.

Обмін інформацією проводився в соціальних мережах та з допомогою каналів комунікації серед різноманітних груп населення, волонтерських об'єднань, йшов на різних рівнях спілкування (професійному, територіальному, тощо). Особливостями комунікативного процесу стала оперативність, відкритість, наявність зворотного зв'язку, надання об'єктивної інформації, довіра між учасниками, миттєва реакція на існуючі проблеми.

Останнім часом вагу набуває питання створення умов для гуманітарної підтримки мешканців тимчасово окупованої території Криму з боку української влади та громадянського суспільства, зокрема проведення інформаційних кампаній, консультацій (наприклад, з допомогою соціальних мереж он-лайн консультацій з сімейними лікарями), організація тимчасових пунктів продажу ліків на адміністративній межі з Кримом, заклик до міжнародних організацій про тиск на РФ стосовно об'єктивного висвітлення ситуації в Кримі та захисту населення від пандемії COVID-19.

Список використаних джерел:

1. Вахула, Я.Б. (2012). Соціальні Інтернет-мережі, їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства. Отримано з:

<file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/600-1224-1-PB.pdf>

2. Гнатюк, С.Л. (2011) «Нові ідентичності» в Україні та світі: підстави формування, концепції, прогнози [аналітична записка]. Національний інститут стратегічних досліджень. Отримано з:

<http://www.niss.gov.ua/articles/534/>

3. Гузенко, Т. Нові соціальні медіа в контексті зміни парадигми державної комунікативної політики

[file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/Pubupr_2014_4_25%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/Pubupr_2014_4_25%20(2).pdf)

4. Динник, І.П. (2017). Соціальні мережі як засіб суспільного розвитку. Отримано з:

http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_50/fail/9.pdf

5. Дубняк, К.В. (2014). Соціальні мережі Інтернет як засіб обміну інформацією. Отримано з:

[file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/drsk_2014_3_28%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/drsk_2014_3_28%20(1).pdf)

6. Ризун, В.В. (2012). Начерки до методології соціальних досліджень

[file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/psling_2012_10_44%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5/Downloads/psling_2012_10_44%20(1).pdf)

7. «Крымский воздух любые вирусы убивает»: как российские власти полуострова спасаются от коронавируса. Отримано з:

<https://ru.krymr.com/a/kak-krymskie-vlasti-spasayutsya-ot-koronavirusa/30470671.html>

8. «Мы же катимся в пропасть!» – из крымских сетей. Отримано з:

<https://ru.krymr.com/a/my-je-katimsya-v-propast-iz-krymskih-setey/30898035.html>